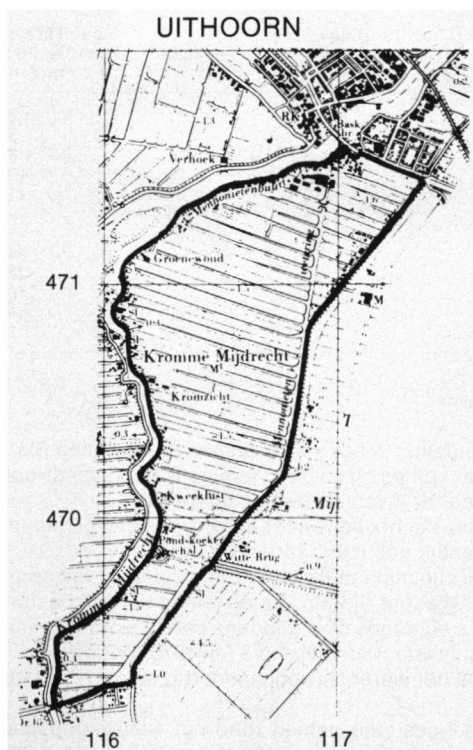

Blauwe Reiger en andere visetende vogels in een graslandgebied

Henk van der Kooij

Inleiding

In 1975 is onderzoek verricht naar de voedselgebieden van de twee purperreigerkolonies die in het Nieuwkoopse Plassengebied voorkomen. Er zijn toen ook gegevens over foeragerende Blauwe Reigers verzameld. Uit de gegevens blijkt dat Hofflands Polder bij Uithoorn een uitermate geschikt voedselgebied van de Blauwe Reiger is. Om een volledig beeld te verkrijgen zijn de reigers in dit gebied in 1976 regelmatig geteld; bovendien nog een aantal keren in 1977. Dit artikel bespreekt — zij het wat laat — het belang van dit poldertje voor de Blauwe Reiger. Andere visetende vogels, die tegelijkertijd 'meegenomen' zijn, worden in het kort behandeld. Uit dit artikel blijkt tevens dat het een goede werkwijze is om tijdens het inventariseren van broedvogels ook te letten op de foerageergebieden van soorten zoals Blauwe Reiger, Purperreiger, Aalscholver, Lepelaar of Vissdief. Voor het veilig stellen van allerlei kolonies is het van belang om te weten waar de belangrijke foerageergebieden liggen. Het noteren van het al of niet foeragerend aanwezig zijn van met name kolonievogels in het broedseizoen, waarbij men tevens een schatting maakt van het aantal aanwezige exemplaren, zal belangrijke informatie opleveren. Dit blijkt al uit gegevens van Hofflands Polder: een gebied dat als broedgebied voor weidevogels van geringe, maar als voedselgebied voor Blauwe Reiger en Lepelaar van grote betekenis is. In Hofflands Polder is ook buiten het broedseizoen regelmatig geteld. Het gebied bleef boeien!

Topografische kaart van Hofflands Polder. Het is goed te zien dat het een slootrijk gebied is.

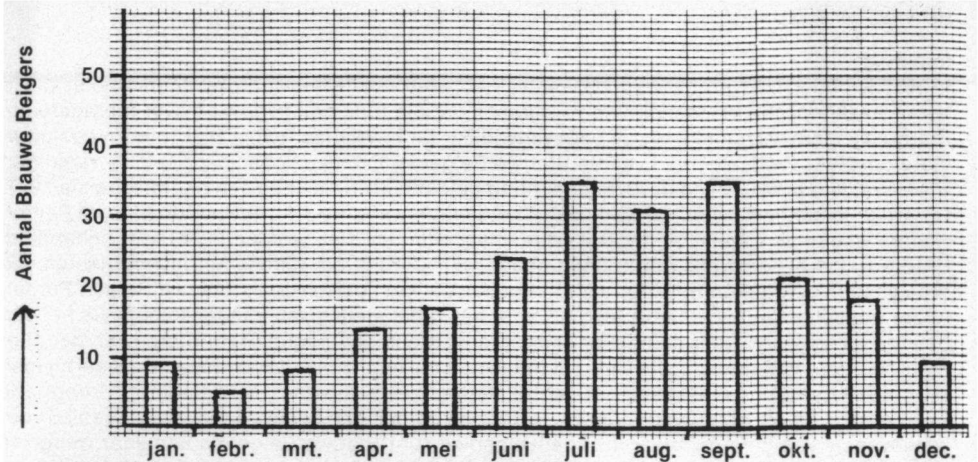
Beschrijving gebied

Hofflands Polder ligt ten zuiden van Uithoorn en ten oosten van het riviertje de Kromme Mijdrecht; de oppervlakte bedraagt ongeveer 129 ha. Het is een veengraslandgebied met veel brede sloten; het ligt ongeveer drie meter hoger dan de droogmakerijen die er ten oosten van liggen (zie kaart). De weg aan de oostkant van Hofflands Polder vormt de grens tussen het gebied en de droogmakerijen. Vanaf deze weg kan men genieten van dit hoogteverschil en daarmee van een zeldzame landschappelijke situatie. Hofflands Polder is vanaf deze weg goed te overzien daar de meeste sloten loodrecht op de weg staan. Bovendien is de oeverbegroeiing laag; goed ontwikkelde verlandingszones in de vorm van riet- en lisdoddekragen ontbreken geheel.

Resultaten van de inventarisaties

Het gebied is in de periode half mei 1975 tot half augustus 1977 42 keer bezocht. De betekenis van het gebied voor de Blauwe Reiger komt het eerst aan de orde, daarna die voor de andere visetende vogels. Er wordt gemakshalve gesproken over visetende vogels, dat wil niet zeggen dat ze alleen vis eten.

Grafiek 1 geeft de maandgemiddelden en tabel 1 geeft de minima en maxima, het aantal inventarisaties per maand en de dichtheid per 1000 ha.

Grafiek 1. Maandgemiddelden van de foeragerende Blauwe Reigers in Hofflands Polder in de periode half mei 1975 — half augustus 1977.

Maand	aantal inventarisaties in de periode half mei '75 — half augustus '77	aantal Blauwe Reigers ¹⁾ min.	max.	gemiddelde dichtheid per 1000 ha
januari	2	6	11	70
februari	4	0	11	39
maart	1	8	8	62
april	2	10	18	109
mei	4	10	27	132
juni	6	8	50	186
juli	5	24	42	271
augustus	5	15	42	240
september	1	35	35	271
oktober	4	23	24	163
november	4	10	29	140
december	4	0	13	70

1) in het algemeen foeragerend, soms rustend.

Tabel 1. Het voorkomen van de Blauwe Reiger in Hofflands Polder.

De grote verschillen tussen de maanden zijn duidelijk. In het najaar nemen de aantallen Blauwe Reigers af door wegtrek, in het winterhalfjaar komen bij ijs geen reigers in het gebied voor, in het zomerhalfjaar stijgen de aantallen doordat er juveniele vogels bijkomen.

In de maanden maart en september is het gebied slechts één keer bezocht, van een gemiddelde is dan natuurlijk geen sprake. Dit geldt eigenlijk ook voor januari en april.

Wat de verschillen betreft binnen één maand, er zijn minimaal drie bezoeken per maand nodig om een reëel gemiddelde te kunnen berekenen. Wat het tijdstip van de telling betreft, bestaat de indruk dat het niet veel verschil maakt of er 's ochtends of 's middags geteld wordt, de aantallen die op deze wijze verkregen zijn ontlopen elkaar niet veel. Op 3 juli 1976 bijvoorbeeld is het gebied twee keer geïnventariseerd. Om 9.00 uur waren er negenendertig en om 15.00 uur veertig Blauwe Reigers aanwezig.

In de zomer van 1975 is ruim 17.000 ha aaneengesloten gebied rond het Nieuwkoopse-Plassengebied kwantitatief geïnventariseerd naar Purperreiger en Blauwe Reiger. De beste gebieden herbergden in mei 1975 gemiddeld 44 - 56 voedselzoekende Blauwe Reigers per 1000

ha (Van der Kooij 1976). De dichtheid in Hofflands Polder is vrijwel het gehele jaar, ook in het winterhalfjaar, veel hoger.

Waarom is deze hoge dichtheid toe te schrijven?

De Blauwe Reiger eet vooral vis. De meeste Blauwe Reigers foerageren dan ook bij water. In Hofflands Polder zoeken ze hun voedsel vooral vanuit de oever. Zo nu en dan lopen ze in het water, maar dan toch vlak bij de oever. Van 286 geobserveerde Blauwe Reigers werden er slechts twintig, en dan nog (groten) deels rustend, in het weiland aangetroffen. Het zal duidelijk zijn dat de reigerdichtheid sterk afhankelijk is van de totale slootlengte van een gebied. Hofflands Polder is rijk aan sloten (zie kaartje), hetgeen in belangrijke mate de hoge dichtheid verklaart. Echter ook het type water is van groot belang. Het water is voedselrijk (eutroof) en wat vervuild. Dergelijke waterlevensgemeenschappen zijn in het algemeen rijk aan vis, iets dat ongetwijfeld ook geldt voor Hofflands Polder.

Verder is de breedte van de sloten van belang. Vanaf de weg die het gebied aan de oostkant begrenst zijn vijftientig sloten te overzien. De breedte van deze vijftientig sloten is geschat en het aantal reigers is in de periode juni 1976 tot en met mei 1977 gedurende 16 bezoeken per sloot genoteerd. In tabel 2 zijn een aantal gegevens samengevat. Sloten die deels smal en deels breed zijn, zijn weggelaten.

Tabel 2. Het voorkomen van de Blauwe Reiger in verband gebracht met de slootbreedte.

Slootbreedte (m)	1 à 2	2 à 3	3 à 4	4 à 5	5
Totale slootlengte (m)	2050	750	1300	1350	4625
Aantal Blauwe Reigers	19	3	10	42	125
Gemiddeld aantal Blauwe Reigers per 100 m sloot	0.9	(0.4)	0.8	3.1	2.7

Uit deze gegevens blijkt dat de Blauwe Reigers bij bredere sloten dichter op elkaar staan. Bij sloten met een breedte van minder dan vier meter was er bijna één Blauwe Reiger per honderd meter sloot en bij sloten breder dan vier meter waren er bijna drie Blauwe Reigers per honderd meter sloot! Onderzoek naar de reden van de voorkeur van de Blauwe Reiger voor brede sloten is niet verricht. Het is mogelijk dat brede sloten rijker zijn aan vis dan smalle sloten, doordat ze wat minder ondiep zijn. Misschien is de slootbreedte, of wel het te beloeren wateroppervlak, van invloed op de grootte van het territorium van de foeragerende vogel. Kortom meer onderzoek naar de eisen die deze reiger stelt aan zijn voedselgebied is nodig om bovenvermelde voorkeur te kunnen verklaren.

Mennonietenwetering in de Hofflands Polder.

Foto: H. van der Kooij.

Hofflands Polder is rijk aan brede sloten en mede daardoor rijk aan Blauwe Reigers. Behalve slootlengte, watertype en slootbreedte zijn er nog andere factoren die gebieden als Hofflands Polder aantrekkelijk doen zijn voor de Blauwe Reiger. Tinbergen (1967) vermeldt dat een reiger een glad wateroppervlak stelt boven een golvend. Door de sterke afwisseling van weiland en smalle stroken water heeft de wind weinig vat op het water. Een belangrijk deel van het wateroppervlak is dan ook in het algemeen glad. Bij grote wateren zal het oppervlak bij wind veel sneller gaan golven en daardoor zijn de oevers ervan voor de Blauwe Reiger minder geschikt om er te foerageren.

Verder is van belang het gegeven dat de Blauwe Reiger in Hofflands Polder op verschillende manieren zijn voedsel kan zoeken. De lage slootkanten zonder een echte oeverbegroeiing maken het de Blauwe Reiger gemakkelijk om de langzame sluipjachtmethode (Blok & Dybbro 1980) toe te passen, terwijl ook veelvuldig Blauwe Reigers te observeren zijn die *'roerloos stil staan in afwachting van een voorbijzwemmende prooi'* (Blok & Dybbro 1980).

Tot slot nog een milieufactor die een rol speelt bij de keuze van de Blauwe Reiger van de voedselplaats. Tinbergen (1967) schrijft dat het opmerkelijk is, dat reigers juist die plaatsen uitkiezen, waar zij hun jachtmethode het beste kunnen toepassen. Hij licht dit toe met de al vermelde voorkeur van de Blauwe Reiger voor een glad wateroppervlak. Dat de Blauwe Reiger weet waar het beste zicht in het water is blijkt ook uit de positie van de foeragerende vogel ten opzichte van de zon bij direct zonlicht.

Op 3 juli 1976 was er veel zon. Van achtentwintig goed te observeren vogels stonden er 's ochtends veertien in een noordelijke en dertien in een zuidelijke slootkant met de zon in het

De Blauwe Reiger heeft in Hofflands Polder een uitermate geschikt voedselgebied. Foto: Henk Harmsen.

oosten. 's Middags stonden er van drieëndertig goed te observeren vogels eenendertig in een noordelijke en twee in een zuidelijke slootkant met de zon in het zuiden. De Blauwe Reiger staat niet met de rug naar de zon, maar hij staat zo dat hij dank zij het teruggekaatste licht uitstekend in het water kan kijken en ook nooit last heeft van zijn eigen schaduw. Dat is later ook steeds weer waargenomen. Hoewel dit gegeven eigenlijk logisch is, is het toch van belang om op te merken. Het betekent namelijk dat bij direct zonlicht oevers, die geschikt zijn voor de Blauwe Reiger om er te foerageren, een deel van de dag door de lichtinval door de Blauwe Reiger niet benut kunnen worden.

Andere visetende vogels:

Deze waarnemingen worden vermeld omdat ze, doordat deze soorten niet, weinig of regelmatig in het gebied voorkomen, ons iets leren over de eisen die deze verschillende soorten visetende vogels aan hun voedselgebied stellen.

Tabel 3 geeft een overzicht van de in het gebied aangetroffen visetende vogels.

Tabel 3. Overzicht van de tijdens de inventarisaties van half mei 1975 — half augustus 1977 in Hofflands Polder aangetroffen visetende vogelsoorten. + = aanwezig; (+) = waarnemingen uit 1980.

	jan.	febr.	mrt.	apr.	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	max.
Fuut					(+)		+	+			+		2
Aalscholver							+						1
Blauwe Reiger	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	50
Purperreiger					+		+	+					2
Lepelaar				(+)	+	+	+						5
Grote Zaagbek	+												8
Visdiefje					(+)	+	+	+					4

Fuut. In juli 1976 waren 1 adult en 1 juveniel aanwezig. Op 14 augustus en 6 november van het zelfde jaar werd er slechts 1 juveniel gezien. Waarschijnlijk kan de Fuut hier door gebrek aan nestelgelegenheid niet broeden.

Aalscholver. Twee waarnemingen, die één exemplaar betreffen afkomstig uit de kolonie in het Naardermeer. Het gebied is nauwelijks geschikt voor deze soort, omdat het water veelal ondiep is.

Purperreiger. Het is zeer opmerkelijk dat in het beste foerageergebied van de Blauwe Reiger de Purperreiger een zeldzame verschijning is. De andere hooggelegen graslandgebieden langs de Kromme Mijdrecht zijn wel goede foerageergebieden van de Purperreiger (Van der

Foeragerende Blauwe Reiger in één van de veengraslandgebieden langs de Kromme Mijdrecht.

Foto: H. van der Kooij.

Kooij 1976). Het op het oog grote verschil is, dat Hofflands Polder erg open is, terwijl in de rest van het zogenaamd bovenland veel sloten met fraaie riet- en lisdoddekragen voorkomen. Hierdoor is dit bovenland rijker gestructureerd. Toch is het de vraag of hiermee het geringe aantal Purperreigers is te verklaren. Waarnemingen in andere weilandgebieden laten zien dat de Purperreiger geen voorkeur heeft voor sloten met fraaie hoge oevervegetaties (Van der Kooij 1976). Dergelijke vegetaties bemoedigen waarschijnlijk de door de Purperreiger veel toegepaste langzame sluipjachtmethode!

Lepelaar. Het belang van Hofflands Polder voor de Lepelaar is al eerder besproken (Van der Kooij 1979). Vanaf de weg aan de oostkant zijn foeragerende Lepelaars prachtig waar te nemen. De kans dat er Lepelaars zijn is het grootst in de maanden mei tot en met juli. Een vroege waarneming is die van 5 april 1980 toen één adulte vogel aanwezig was. Uit augustus zijn geen waarnemingen bekend. De Lepelaars, die nu in het gebied voorkomen, zijn van de kolonie in het Naardermeer. Bij het Noorden broeden ze niet meer.

Grote Zaagbek. In januari en februari 1976 is het gebied drie keer geïnventariseerd, twee keer waren er Grote Zaagbekken in brede sloten aanwezig en wel acht en vier vogels. Ook in andere brede vaarten van het bovenland van de Kromme Mijdrecht zijn in januari 1976 Grote Zaagbekken gezien. Natuurlijk is het gebied voor deze soort niet van belang, maar ecologisch gezien is het leuk dat ook deze viseter, midden in de winter, zich er vertoont en er blijkbaar, evenals de Blauwe Reiger, vis kan vinden.

Visdief. In het broedseizoen zijn één à twee foeragerende vogels aanwezig. Dichtheidsgegevens van andere gebieden zijn niet voorhanden, zodat over deze dichtheid niets valt te zeggen. Het is wel bekend dat visdiefkolonies grote voedselgebieden nodig hebben, hetgeen wijst op een lage dichtheid van foeragerende vogels in de voedselgebieden. Waarschijnlijk komt dit doordat ze vliegend foerageren. Het is niet bekend van welke kolonie de vogels afkomstig zijn.

Samenvatting.

In de periode half mei 1975 tot half augustus 1977 is het graslandgebied Hofflands Polder bij Uithoorn (Noord-Holland) 42 keer geïnventariseerd. Dit artikel bespreekt met name het grote belang van dit poldertje voor de Blauwe Reiger. Verder wordt in het kort bij andere 'visetende' vogelsoorten stilgestaan.

De hoge dichtheid van de Blauwe Reiger in Hofflands Polder wordt vooral toegeschreven aan het feit dat het water voedselrijk en vrij ondiep is, het gebied veel brede sloten heeft en de slootkanten laag en voor een Blauwe Reiger goed te belopen zijn. Met name deze combinatie van milieufactoren maakt het gebied voor de Blauwe Reiger erg aantrekkelijk.

De gegevens van de andere vermelde soorten laten zien dat het gebied als voedselgebied van belang is voor de Lepelaar.

De incidentele aanwezigheid daarentegen van de Purperreiger is opmerkelijk en geeft een aparte betekenis aan het gebied. Het kan zijn dat het gebied voor deze soort te open is, maar waarnemingen elders weerspreken deze gedachte.

Het artikel laat zien dat het inventariseren van foeragerende kolonievogels als Blauwe Reiger, Purperreiger en Lepelaar een voor de soort belangrijke zaak en voor de vogelaar een boeiende bezigheid is.

■ Ing. H. van der Kooij, Nassaulaan 9, 4041 CE Kesteren.

LITTERATUUR:

Blok, A.A. & T. Dybbro (1980): De Blauwe Reiger. Kosmos Vogelmonografieën. Antwerpen.

Kooij, H. van der (1976): De Rode Reiger in het Groene Hart van Holland. Scriptie Landbouwhogeschool Wageningen.

Kooij, H. van der (1979): Lepelaars in het Groene Hart van Holland (1973 t/m 1977). Het Vogeljaar 27 : 81-89.

Tinbergen, L. (1967): Vogels in hun domein. Thieme, Zutphen.

In 1978 broedde Grauwe Klauwier op Texel

In het stukje over een broedgeval van de Grauwe Klauwier op Texel van Frits van Daalen in 'Het Vogeljaar' 32 : 240-241 wordt gezegd dat deze soort in 1975 haar laatste

broedpoging op het eiland deed. Echter, óók in 1978 was er een succesvol broedgeval namelijk in de omgeving van de camping 'Slufteroord' (eigen waarneming, zie ook 'De Pieper' 17 : 150 - 1978).

■ Kees Hazevoet, Kerkstraat 380, 1017 JB Amsterdam.